

PJESNIČKI LIK FRANA KRSTE FRANKOPANA

Snježana Hozjan

Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, Zagreb

U ovom se radu govori o pjesničkom opusu baroknog literata Frana Krste Frankopana, kompleksnoga objedinitelja mnogih oprečnih književnih značajki - sadržajnih, stilističkih i jezičnih. Stihovi njegove jedine zbirke pjesama "Gartik za čas kratiti" pokazuju složen, ne uvijek i sretan suodnos između nekoliko različitih pjesničkih stilova, među kojima su najizrazitiji elementi tipičnoga baroknog manirizma te manire našega usmenog narodnog stvaralaštva. Taj jedini pravi sjevernohrvatski lirik 17. st. svoj neveliki pjesmotvor svjesno piše na specifičnoj trodijalektalnoj koiné (svakodnevna kajkavština, čakavština i štokavština) tzv. ozaljskoga književnojezičnog kruga. Sve to njegovo djelo čini izuzetno heterogenim pa i podložnim desperziji, ali Frankopan ipak jednostavnim i neposrednim izriječkom uspijeva ostvariti i mnoge dojmljive stihove.

U onom razdoblju povijesti sjeverozapadne Hrvatske kada je općem kulturnom i duhovnom životu osnovni pečat davala katolička obnova (kojoj je jedno od obilježja bilo i zatamnivanje slobodnijega i životnijeg duha u umjetnosti)¹, pojava zrinsko-frankopanskog fenomena i kulturnog kruga oko ovih velikaša² značajan je pokazatelj kontinuiteta književnog stvaralaštva čija besjeda nije isključivo nabožna ili utilitarna već dapače, doseže opći nivo književnog izraza epohe. Steta je što se literarno djelo Frana Krste Frankopana danas može promatrati samo kao njegova slučajno pronađena ostavština, a ne kao ostalima ondašnjim literarnim ostvarenjima ravnopravna paralela, dostupna čitatelju i prezentna kao uzor u kasnijim književnim epohama. Preranim Frankopanovim iščeznućem s hrvatske barokne pozornice književna je povijest vjerojatno izgubila mladog pjesnika koji je - sudeći po onom relativno malom opusu što se tek u posljednjih stotinjak godina

- 1 Usp. Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti, knjiga I, Zagreb 1913, str.267-276; Mihovil Kobil: Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda, Zagreb 1961, str.214-215, 220-221, 270-271; Krešimir Georgijević: Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni, Zagreb 1969, str.60-67.
- 2 O ozaljskome književnom krugu usp. radove Josipa Vončina: Ozaljski jezično-književni krug. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 10, Zagreb 1968, str. 195-205; O jeziku ozaljskoga kruga, Kaj, IV, 9, Zagreb 1971, str.61-64; Jezični razvoj ozaljskoga kruga, Filologija, 7, Zagreb 1973, str.203-237; Jezik u književnim djelima Frana Krste Frankopana. Krčki zbornik, 7, Krk 1973, str.257-292. Usp. i Đuro Novalić: Književni krug oko braće Nikole i Petra Zrinskog. Kolo, 3, Zagreb 1967; Zlatko Vince: Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb 1978, str. 36-38.

našao pod često neobjektivnom lupom književnih kritičara i povjesničara³ - bio na dobrom putu da se formira u prilično osebujnu pjesničku ličnost raznolike i bogate ekspresije, temeljene na svojevrsnoj koiné heterogenih literarnih stilova i specifičnoga, interferentnog jezika.

Pitanjem kronološkog slijeda nastanka Frankopanovih djela bavilo se više proučavatelja književne povijesti, gotovo svi koji su istraživali njegovo stvaralaštvo. U jezgrom problema postavljana je Frankopanova pjesnička zbirka "Gartlic za čas kratiti", koja je raznorodnošću tematskih okosnica i osnovnih raspoloženja pjesama, te različitim stilom i stihom budila najveće nedoumice o vremenu i mjestu nastanka pojedinih pjesama. Iznalažena su različita rješenja, a danas se držimo onoga koje je najprihvatljivije (ujedno i najlogičnije te najargumentiranije): Frankopan je u zatočeništvu najvjerojatnije napisao tek dio zbirke i priredio je za objavljivanje⁴, a veći dio materijala nastao je zapravo još prije onoga nesretnog Frankopanova prijevoda šurjakova pisma poljskom kralju 1669. godine, kojim je mladić bio vrtoglavo i nepovratno uvučen u urotu.⁵ Taj ga je njegov mladenački elan, karakterističan raspusni duh i želja za avanturom nažalost ipak stajao glave, prije rekao bi se, nego bilo kakav nacionalni osjećaj, kako su to za njega tvrdili historičari sve negdje do naših dana. Petar Zrinski, a napose mladi Fran, nisu bili državnici, političari i mislioci formata jednoga Nikole Zrinskog, te su, čini se, zbog prevelikog osjećaja sigurnosti u povijesnu veličinu, snagu i utjecaj vlastitih plemićkih obitelji i doživjeli takav tragičan kraj, katastrofalan ne samo za njihove porodice već i u državnom političkom i kulturnom pogledu za Hrvatsku općenito.⁶ Nakon debakla duhovnih vođe ozaljskoga kruga književno-kulturnim je poprištem potpuno ovladao crkveni duh.

Književni je razvoj tekao u sjeverozapadnoj Hrvatskoj znatno slabijim intenzitetom u odnosu na primorje, gdje barokna literarna produkcija cvate na debelim naslagama tradicije koja vuče korijenje još iz srednjeg vijeka te naročito plodnog 15. i 16. stoljeća⁷. Predstavnici ozaljskoga književno-jezičnoga kruga prvi pokušavaju osuvremeniti, oživotvoriti i obogatiti duhovno stvaralaštvo na svome području. "Klima nije bila pogodna za književnost i pjesništvo; naprosto nije bilo uvjeta da se ona ostvari", veli o tom umjetnički бесплодном razdoblju K. Georgijević⁸. Prave raskoši i bezbrižnosti feudalnog života - koji u to doba uvjetuje procvat umjetnosti - ovdje nikada nije bilo. Čak i takve dvije velike, evropske kuće kao što su Zrinski i Frankopani neprestano su okupirane uglavnom vojnim poslovima. Književno djelo braće Nikole i Petra Zrinskog, izrazito epsko-herojskog duha, u skromnoj je mjeri zadovoljavalo lirsko-sentimentalne ljudske potrebe. Vjerojatno jedini pravi lirik, Frankopan je očito težio djelovanju u maniri vedrine i raskoši galantnog 17. stoljeća, bar u prvoj svojoj pjesničkoj fazi (prvoj, ako se izuzme vrijeme stvaranje pobožne "Elegije" koju je ispjevao kao trinaestogodišnjak), u doba boravka u Italiji, u modernom i naprednom društvu kakvo ga kod kuće nije dočekalo. Iako bi ga se po toj fazi stvaralaštva moglo okarakterizirati djetetom sećentizma, s obzirom na specifičan izbor motiva i njihovu obradu dosljednu duhu vremena, kompletno njegovo djelo nije stilski ujednačeno. Ono nekim svojim odrednicama nedvojbeno teži baroknom stilu, ali kako je životna bujica mladog pjesnika hitnula u vode politike i vojničovanja, stvaralačke mu se vrijednosti u skladu s time pomjeraju. Svjesnog vlastite tragedije nalazimo ga pred sam završetak života opet u baroknoj maniri, kojoj se - više nehotice nego namjerno - zdvojan priklonio. Frankopan je nepobitno predstavnik 17. stoljeća, ali ponešto drugačijeg tipa i određenja od primjerice Bunića-Vučića, a djelo ne stvara iz izrazito esteticističkih pobuda kao što to čine primorski pjesnici. Njegov "Gartlic" u cjelini predočava veliku šarolikost raznovrsnih elemenata koji nisu samo rezultat diferentnih vanjskih utjecaja i vremena nastanka pjesama već i odjek jedne slojevite, u sebi podijeljene ličnosti. Isprepliće se u "Gartlicu"

3 Vatroslav Jagić : Frankopanov "Vrtić". Vienac, III, 20, Zagreb 1871; Slavko Ježić: Život i rad Frana Krste Frankopana. Zagreb 1921; M. Kombol, n.dj., str.274-277; Mislav Ježić: Književni rad F.K.Frankopana, Marulić, IV, 3, Zagreb 1971. Cjelokupnu bibliografiju F.K.Frankopana do 1976. godine vidi u: Zrinski-Frankopan-Vitezović. Izabrana djela, Zagreb 1976, str. 201-203.

4 Takvo mišljenje u svojim radovima zastupaju K. Georgijević, J. Pupačić, J. Bratulić, J. Vončina.

5 O Frankopanoj smrti te smrti njegova šurjaka Zrinskog, odnosno o zrinsko-frankopanskoj uroti usp.: Franjo Rački: Izprave o uroti bana P. Zrinskog i kneza Fr. Frankopana. Zagreb 1873; Jaroslav Sidak: Urota zrinsko-frankopanska kao historiografski problem. Radovi, 2, Zagreb 1972, str.5-21.

6 Usp. bilj. 5. Usp. I Petar Strčić: Vjekoslav Spinčić o zrinsko-frankopanskoj uroti. Historijski zbornik, 25-26, Zagreb 1972-73, str. 327-341.

7 M.Kombol, n.dj., na v. mj.; Franjo Švelec: Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća. U: Povijest hrvatske književnosti, knjiga 3, Zagreb 1978, str.175-292.

8 K. Georgijević, n.dj., str.65.

Frankopan-plemić s jednostavnim pučaninom, galantni šarmer baroknih salona sa sirovim ratnikom sklonim doskočici, junački rodoljub s beznačnim desperaterom. Nježni i prozračni platonizam te "ljubeno čeznuće" nastavlja satirična, često lascivna žaoka putenosti, a lagodni humor i tečnost narodna izraza zamjenjuje Frankopan pred svoj kraj mučnim i teškim refleksijama o prolaznosti i ništavnosti življenja, pisanima u duhu aktualne evropske poezije sedamnaestog stoljeća.

"Gartlic" je velikom većinom kanconijer ljubavne galantne lirike, ispjevane u maniri epigonskog secentizma, pomodnoga književnog pravca ondašnje Evrope. "Izveštačena, zanatska vještina stihotvorstva toga vremena, prihvaćajući i nadopunjujući prazninu misli i osjećaja, do virtuoznosti je razvila jezični izričaj, najefikasniji pjesnikov instrument", kaže N. Pavičić-Spalatin o tome razdoblju⁹. Vjerojatno se mladi Frankopan, doprijevši u Rimu do samih izvora modernih događanja, susretao s literaturom marinizma, i to je rezultiralo nizom pjesama iskjučivo ljubavne tematike i karakterističnih motiva ljubavne žudnje, "okornosti vile", "trpljenja", "službovanja", "smilovanja" itd. Bezličnost, verbalizam i osobit pjesnički rekvizitarij svjedoče o utjecajima tipične barokne poezije konvencionalnoga i suzdržanog sadržaja te dekorativnog i kićenog izraza, premda Z.Kravar smatra da Frankopanov "Gartlic" "značajno odudara od tipičnih baroknih kanconijera"¹⁰. Dio zbirke sadrži direktne Frankopanove prijevode i prepjeve pjesama njegova neposrednog uzora, epigonskog pjesnika Leopolda Wilhelma - Crescentea, austrijskog nadvojvode i nadbiskupa. U to je vrijeme parafraza i imitacija poznatijih pjesničkih prethodnika ili suvremenika bila uobičajena manira, pa je posve prirodno što je i mladi Fran - za svoje vrijeme izuzetno učen i obrazovan - odgovorio duhu svoje epohe. Prilično blijede prerade talijanskih ljubavnih pjesama (ima, doduše i boljih: "Mučeca ljubav"¹¹, "Zornica na dobro opominajuć", "Pozvanje na vojsku" - izuzetno frankopanovska) pisane su razmjerno tvrdim, neizbrušanim pjesničkim jezikom (npr. pjesma "Ogni donna vuol esser bella" - "Vsaka žena štima se lipa") i primjeri su relativno nevjesta Franova pokušaja asimilacije suvremene književne manire. No, i u pjesmama za koje se pretpostavlja da su njegovo originalno djelo nesumnjivo se mogu pronaći sve one njene najkarakterističnije komponente, kao što su npr. opća mjesta klasicističke tematike, elementi pastorage te konstantan mitološki katalog lica koja su uvrštena u potku pjesme samo da bi dala notu klasičnoga, dok pravoga duha antike zapravo uopće nema. I u "Gartlicu" se svaki čas susreću razne Flore, Fili, Parise, Klori, Clintje, Aurore, a Venus i Kupido otvaraju cijeli kompleks dobro poznatih tematskih situacija: glorificira se ljubav nedostupna smrtnom stvoru ("Stalnost službe", "Zdvojna ljubav"), u zamahu baroknog patosa preuveličava se ljepota drage ("Dragi spominak od ljube", "Na diku crnih oči", "Vrh ljube liposti radost", "Rukama belim na diku"), pjeva se o radosti - posljedici razrješenja ljubavnih jada ("Prez ljubavi u slobodi živiti", "Neverna ak je jedna, bit će druga verna", "Srce iz vuze Kupida uteklo"), oživljava se motiv starca zaljubljen u mladu djevojku ("Babajko od divojke ljubav prosi", "Starac batriv u životu") itd. Frankopan psihička rapoloženja poistovjećuje sa zakonima prirode koja je podložna neprestanim promjenama ("Zmožnost sriće k suncu spodobljena"), a tipična i snažna povezanost s fenomenima pejzaža vidljiva je već i iz naslova zbirke, te pjesnikova skromna pseudonima: "Ditelina". Barokna je poetika prepoznatljiva i u onim refleksivnim pjesmama koje tematiziraju suprotnost između humanizma kao unutarnje ljepote duha (Frankopan to naziva "človičstvom") te tjelesne (formalne) ljepote ("Spetljanje človičanske pohlipnosti", "Človičstvo zove se prava lipota").

Konkretni je pjesnički stil toga Frankopanova stvaralačkog razdoblja također u skladu sa zahtjevima epohe: služi se uobičajenom baroknom dikcijom, začudnim metaforama ("Angelskega lišca predraga rumenost, /gdi se krv i mlako ljubeno mišaju"), pretjeranim antitezama ("S tim ti veća je nasladnost/muke moje nabrajati/osebujnu kažeš radost/rane moje ponavljati") i zapanjujućim hiperbolama ("U plamenu sideć, bojim se smrznuti, /a pod ledom buduć, nemilo zgoriti"; "Biš u suze preobrnuć plamen, /da b'se moral umeħćati kamen"). Konceptcija je pjesama većinom končetozna (npr. "Izizvanje Kupida", "Okornost Kupida", "Zalostno lućenje od ljube"), a konstruktivističke se slike nižu kroz cijelo poetsko djelo Frankopanovo.

No, s vremenom se pjesnikov umjetnički doživljaj mijenja: nove prilike i nova životna okolina uvjetuju nov pristup poeziji i orijentaciju na drugačije poetičke principe. "S bitkom kod Jurjevih stijena (1663) Frankopan je doživio važni životni zaokret", smatra J. Vončina¹². Njegovi "vitezi i

9 Nada Pavičić-Spalatin: Elementi barokne literature u Frankopanovu "Gartlicu za čas kratiti". Revija, 6, Osijek 1963, str.105.

10 Zoran Kravar: Funkcija i struktura opisa u hrvatskom baroknom pjesništvu, Zagreb 1980, str. 189.

11 Naslovi i dijelovi pjesme citirani su prema do sada jedinom izdanju cjelokupne Frankopanove literarne ostavštine: Djela Frana Krste Frankopana. Priredio Slavko Ježić. Beograd 1936.

12 J. Vončina: Fran Krsto Frankopan. U: Zrinski-Frankopan-Vitezović. Izabrana djela, n. dj., str. 192.

husari" nisu bili suviše zahvalna publika za precioznu galantnu poeziju. Nemirna vremena junaštva i vojničkih drugovanja te usmena narodna riječ, opora, dvosmislena i nerijetko vulgarna, preoblikovali su mladog plemića: površnost i mlakost ljubavnih osjećaja zamjenjuje nadasve senzualniji i lascivniji poziv na ljubavnu igru, baroknom salonu dalek i stran jednako onoliko koliko i isprazno "zdihtavanje" za ljubljenom vilom taboru neotesanih i neobrazovanih vojnika. Prpošnost, polet, humor, satirične bodlje - uperene često prema pohlepnom i razuzdanom svećenstvu - odlike su tadašnjih Franovih stihova ("Buhe bantuju Zoricu", "Pop snahu pozdravlja, ona vred se javlja", "Navuk mladim gospojam i divojkam", "Kletva prot ljubii ka sfaliva"). Tada on najvjerojatnije stvara cijeli taj niz od dvadesetak pjesama pisanih u izrazito šaljivu tonu, a svaka je od tih priča u stihu protkana didaktičnim, satiričnim ili parodičnim elementima: u "Zrcalu prave lipote", npr., Frankopan opisuje svoju ružnu (!) dragu, te se čini kao da na taj način želi parodirati i tadašnju pomodnu pa i vlastitu ljubavnu liriku. Prepliću se tu motivi i atmosfere suvremenoga talijanskog, počesto frivolnoga pučkog pjesništva (tzv. cingareske) s našim narodnim stvaralaštvom (vrhunac neobuzdane pjesničke riječi i primisli svakako su vješte, kompletne alegorije "Zvire ko svit zdržuje" i "Ptica prez perja"). Sve Frankopanove pjesme iz te faze njegova mlada života imaju naročitu draž raspusnoga mladalackog temperamenta, a niti jedan južnohrvatski pjesnik toga vremena ne pokazuje takav ničim sputani duh sklon šali, doskočici, pjesničkoj igri riječi.

U sličnu tonu su i "Dijačke junačke", ciklus pjesama "na narodnu", spjevane u maniri usmene narodne poezije, kojoj se Frankopan također rado i mnogo priklanjao. Strofe nalik talijanskoj kanconeti smjenjuje junački deseterac, koji ovaj pjesnik koristi prvi u našoj književnosti nakon ono nekoliko stihova u Hektorovičevu "Ribarju i ribarskom prigovaranju". Taj je pokušaj utoliko interesantniji što u to doba započinje organizirana hajka protiv narodnog stvaralaštva ("pogane, lotrene i nečiste popevke") koju pokreću skolastici N. Krajačević-Sartorius, J. Habelić te P. Petretić¹³. Deseteraca ima i u Frankopanovoj galantnoj poeziji, ali najfrekventniju vrstu stihova u njegovu djelu nije preporučljivo tražiti - velika je metrička raznolikost jedna od glavnih pjesnikovih osobina. Izbor je zaista šarolik: četverac, šesterac, sedmerac, osmerac, deseterac, jedanaesterac, aleksandrinac, a pjesnik ih sve s izrazitom težnjom prema harmoniji rado kombinira u različite složene strofe, od kojih su neke identične onima iz starijih anonimnih rukopisnih kajkavskih pjesmarica.

Frankopan je s narodnim pjesništvom povezan i drugim formalno-sadržajnim elementima. Već i u Franovoj galantnoj lirici nije teško razaznati diskurz i frazeologiju narodne poezije, dok "Dijačke junačke" obiluju stalnim epitetima i apostrofizacijama, iz naše usmene književnosti ("to začula gizdava divojka", "pomoz bože, neznana delija", "milo tuži, grozne suze roni"). Dublja i čvršća veza Frankopanova s tom vrstom pjesništva mogla bi se pronaći i u njegovim pogledima donekle istovjetnim s narodnim shvaćanjima i nazorima: već spomenuti satirični osvrt na redovništvo ("Fratr putnici"), osuda samoživosti i beskičmenjaštva ("Hajduk tuži svoju nevolju"), isticanje čovječstva kao najveće vrijednosti (što bi, osim barokne humanističke poruke, moglo imati i narodni kontekst), a kao najsvetiju dužnost čovjekovu naglašava Frankopan čuvanje dobra glasa, poštenja i ponad svega spremnost na žrtvovanje za domovinu ("Pozvanje na vojsku"). (Možda bi bilo uputno pripomenuti da u to doba mladi feudalac nije još ni siutio svoju tragičnu pogibelj kao posljedicu sudjelovanja u uroti.)

Stariji proučavatelji Frankopanova pjesničkog opusa (u duhu općih nedovoljno objektivnih i netolerantnih teorija vrednovanja specifične poetike renesansnog i baroknog pjesništva) smatrali su sve utjecaje secentizma u mladoga hrvatskog literata negativnošću i osobito slabim dijelom njegova opusa, dok su elementi usmene narodne manire tumačeni s mnogo većom naklonošću. No, tempora mutantur - odskora se pojavljuju studije koje djelu ovoga pjesnika nastoje prići objektivnije i naći mu pravo mjesto u okvirima naše književne baštine.¹⁴ Neprekidno stilsko prožimanje, koje zapravo odaje pjesnikovu dilemu i - uopće - nemoć odluke o suprotstavljanju naprasnom "utjecaju pročitanoga i čuvenog" (Vončina)¹⁵, prisutno je u cjelokupnom Frankopanovu pjesmotvoru. Bolje su pjesme one koje ili tek djelomično odišu jednostavnošću narodnoga lirskog izraza ili im je barokni rekvizitarij manje naglašen i klišeiziran ("Pastirica", "Roža

13 K. Georgijević, n.dj., na v. mj., J. Vončina: Fran Krsto Frankopan, n.dj., str.199.

14 Vidi studije N. Pavičić-Spalatin, J. Pupačića, J. Vončine, J. Bratulića.

15 J.Vončina: Fran Krsto Frankopan, n.dj., str.196.

u nadrih stojeća", "Dragoljuba zlamenje", "Masve procimba")¹⁶.

Da bi Frankopan napokon propjevao zrelim, osobenim, inventivnim stihovima jedne nadave senzibilne pjesničke ličnosti, morao se obresti u izvanrednim uvjetima - posljednji je preokret u njegovu životu nastupio u proljeće 1670. godine kada je sa šurjakom zatočen pod optužbom za protucarsku urotu. Te teške godine životarenja u Beču i Bečkom Novom Mjestu nastaju neprijeporno najljepše i najvrednije pjesme toga mladog čovjeka, oslobođene pretjerana balasta različitih vanjskih utjecaja, pa stoga tople, iskrene i stilistički uravnotežene. U osnovi tragični doživljaj svijeta i života, ljudskih vrijednosti i prirode, ostvaruje se sada kao "sretan spoj posuđenoga i proživljenoga" (Vončina)¹⁷, te potvrđuje najveću puninu i čistoću pjesničkoga govora:

Vi loze zelene, vi polja cvatuća
vi zdenci, potoki i voda tekuća,
deh, skaž' te smilenje
vrh tužno, žalosno to moje življenje.
Ni noći ni dneva prez suz polivanja,
vsaki hip, magnutje ronim zdihavanja
da b'se i pećine
mogle umehčati od takve godine.

("Srce žaluje da vilu ne vidi")

Pjesme "Srce žaluje da vilu ne vidi", "Cvitja razmišljenje i žalosno protuženje", "Tituluša nima, ime vimdar ima" nisu samo Franova najuspješnija ostvarenja već kritika smatra da su to ujedno i "visoki dometi hrvatskog dopreporodnog pjesništva"¹⁸ te da "spadaju među najbolja ostvarenja naše starije književnosti"¹⁹. Prožete liričnošću, bogatom slikovitošću i neishitrenom ljudskom gorčinom, one uistinu osvjetljavaju Frankopanov pjesnički obraz i svrstavaju ga uz bok ondašnjih najboljih primorskih književnika. Mladi je stvaralac ostao i dalje priklonjen sećentističkoj maniri te je tim svojim pjesmama, štoviše, dokazao smisao i za samostalno, veoma rafinirano baratanje tipičnim baroknim sredstvima izraza - nižu se nabranja, iznenađujuće metafore, neobične suprotnosti, opći je ton diskurza povišen, specifični je sećentistički spoj stvarnog i apstraktnog uspješno ekspliciran preko prirode, osnovnoga baroknog rekvizita opisa:

Kak ste lipo, drago cvitje
tak ste brzo premineće;
daste spoznat da veselje
neg magnutje je trpeće.
Ako zora vas poliva,
s čistom rosom okripiva;
al vas sunce povenjuje,
na zapadu iskončuje.
Što vam daje u liposti
tih i sever batrivosti
povekšuju u žalosti
nagla juga čalarnosti.

("Cvitja razmišljenje i žalosno protuženje")

Pred sam završetak svoga života Frankopan se - izmučen, preplašen i zdvojan - priklanja duhovnom, pobožnom iskazu, duboko refleksivnom i introvertiranom. I mada su ta zadnja Franova ostvarenja zapravo prepjevi ciklusa Crescenteovih pjesama "Rime morali" iz zbirke "Diporti", ona u potpunosti odgovaraju njegovu realnom proživljavanju i oplakivanju osobne nevolje. Tragična dimenzija iskrenog ispriopovijedanja općenito se osjeća kao karakteristika svih

16 Isprepletenost posve diferentnih stilova najjasnije je vidljiva u pjesmi "Pariz i Galatea", gdje se u deseteračkom stihu tipična topika usmene narodne poezije izmjenjuje s karakterističnim elementima pisane trubadurske provenijencije: "dičan junak", "ravno polje", "bisno jaše", "čestita mati" itd. s jedne strane, a "vila", "gospoja", "ljubezljivo lišće", "bilu ruku ljub" itd. s druge.

17 J.Vončina: Fran Krsto Frankopan, n.dj., str. 196.

18 Josip Pupačić: Pristup pjesničkom djelu Franje Krste Frankopana, Dubrovnik, XIV, 1, str. 61.

19 Josip Bratulić: Poezija Frana Krste Frankopana. Krčki zbornik, 6, Krk 1975, str. 168.

pjesnika-zatočenika, a tuga, strepnja i beznadnost uobličeni su marinističkim načinom izražavanja, u stilu svojstvenu 17. stoljeću, kojem se mladi pjesnik utječe posljednji put. Neizbježne su misli o prolaznosti ("svit tak prohaja,/kot voda tekuća,/ka pinu povaja"), ništetnosti života ("Nebog ne spozanje rizično življenje,/kad najmanje misli, tad mu je zvršenje"), neprekidnom kolu (zle) sreće ("ništar ti ne osta neg čemer i žalost,/ter nevolju moraš trpit za nasiadnost"), smislu ljudskoga postojanja ("Deh, razmisli, kad se duša s telom dili,/kaj su oči, vustta, prsi v dragoj vil").

Frankopanovi stihovi nisu cijelo jedno stoljeće od njihove otrivanja bili objektivno i adekvatno valorizirani. Ono što su mu kritičari najviše zamjerali - nedovoljnu izbrušenost i kvalitetu pjesničkoga jezika, a paralelno s tim i izraza - Frankopan je sam opravdao i objasnio čak na dva mjesta: u predgovorima "Gartlica" i svoje humorističko-satirične proze "Trumbita sudnjega dneva". Činjenica da je mladi plemić namjerno i svjesno pisao "obćinskim", "navadnimi i priprostimi ričami", a ne "cifrastimi i osebjunimi" te isto tako i objašnjenje takva postupka stajali su pred očima kritičara sve vrijeme, samo što im nitko - sve do Vončina kompleksnoga istraživanja jezika ozaljskoga kruga²⁰ - nije pridavao odgovarajuću pažnju i značenje. "Zato volih na sridnjem putu ostat, da znam kaj govorim i drugi razumit me more", ističe Frankopan, a "misao o razumljivosti jezika kao uvjeta za jezično sporazumijevanje" (Vončina)²¹ među svim Hrvatima jedna je od temeljnih misli vodilja predstavnika ozaljskoga književnojezičnoga kruga. Oni su se u svome stvaralaštvu svjesno služili specifičnom trodijalekatskom osnovicom, saobraćajnim jezikom Vojne krajine, koju su zamišljali u ulozi jezičnoga standarda najprije na sjevernom, a kasnije na cjelokupnom hrvatskom geografskom području.²² Jezične značajke kajkavštine, čakavštine i štokavštine protkane su međusobno u cijelom Frankopanovu opusu²³, a upravo zbog toga nastojanja da se jedan još nedefinirani interdijalekt podigne na razinu jezika koji tendira da bude ne samo književni već i standardni njegovo djelo ne gubi na svojoj "profinjenosti". Zato V.Jagić i kaže: "Njegovi su stihovi teški i neokretni"²⁴, a to misle i mnogi drugi, i ne pokušavajući uvidjeti pravi razlog tome. Sve se pripisivalo Franovu ne baš prevelikom smislu za sklapanje stihova, a takvo je mišljenje samo potkrepljivalo i mladićevo samopriznanje kako njegova "meštrina ni vrtlaria", tj. on je po vokaciji vojnik, a ne pjesnik ("Gartlica"). No, uz tu se ispriku u istom predgovoru svojoj zbirci Frankopan skromno ogradio od budućih kritika i činjenicom da je "gartlic... zasajea v oblačnih dnevih, v urah nesričnih, srcem turobnim, mislih nepriličnih" (što će reći - u beznađu austrijske tavnice), a svi se slažu da su baš one njegove (originalne) pjesme nastale u zatočeništvu najkompletnije i najkvalitetnije. J.Vončina je, također, upozorio na to da se većina Frankopanovih "neprikladnih" riječi iz satirčnih pjesama nalazi zabilježena u rječniku popa (!) Ivana Belostenca²⁵, što odmah navodi na pomisao da se njihova ondašnja i današnja semantička "težina" očigledno razlikuju.

Sasvim je, dakle, objašnjiva donekle niža situiranost Frankopanovih ostvarenja na vrijednosnoj ljestvici baroknog pjesništva. Nemogućnost pronalaska zadovoljavajućega literarnog izričaja na nedotjeranom, tradicijom nedovoljno kultiviranom jeziku obične svakodnevne 17. stoljeća uglavnom je bazična prepreka većoj kvalitativnoj afirmaciji poezije Frana Krste Frankopana. Tako uvjetovana književnopoetska disproporcija između neizbrušenog jezika i barokne manire koja po prirodi teži visokoj dozi uglaćanosti rijetko iznalazi u potpunosti adekvatno pomirenje u Franovim stihovima, pa zato u njima i nema onoliko marinističkog artizma što ga redom posjeduju sva iole značajnija imena istovremenoga dalmatinskog književnog stvaralaštva. Za svoje vrijeme i okolnosti, Frankopan se pokazao izuzetno kompleksnim stvaraočem, objediniteljem mnogih oprečnih književnih značajki: i onih sadržajnih, i stilističkih, i jezičnih. Neporeciv Frankopanov stvaralački impuls jasno označuje afinitet prema narodnoj baštini, raznovrsnosti metrike, zanimanje za sva tri književna roda²⁶. Mladi hrvatski plemić možda i nije bio preveliki kreativac, ali je zasigurno posjedovao pjesničku dušu punu suptilnih i tankočutnih vibracija, koja je - bez obzira na to koliko se i na kakve uzore oslanjala - bila kadra da

20 Vidi bilj. 2.

21 J.Vončina: Fran Krsto Frankopan, n. dj., str.197.

22 22. Vidi u: J. Vončina: Ozaljsko jezično-književni krug, n. dj.

23 23. Herta Kuna: Štokavsko-kajkavska interferencija u "Pjesmama na narodnu" (Dijačke junačke) Frana Krste Frankopana. Hrvatski dijalektološki zbornik, 6, Zagreb 1982, str. 223- 236.

24 V.Jagić, n. dj., str. 319.

25 J.Vončina : Fran Krsto Frankopan, n. dj., str. 197.

26 Osim poezije, Frankopan je i za sebe ostavio i zbirku zagonetki "Zganke za vrime skratiti", zbirku aforizama "Sentencije vsakojaške", nedovršenu prozu "Trumbita sudnjega dneva", početak drame "Jarne bogati" (zapravo prijevoda Molièrova "Georga Dandina") te pjesme i akademske raspave na talijanskom jeziku.

jednostavnim i neposrednim izriekom ostvari i mnoge dojmiljive stihove.

LITERATURA (Izbor)

- Bratulić, Josip. Poezija Frana Krste Frankopana. Krčki zbornik, 6, Krk, 1975.
 Djela Frana Krste Frankopana. (Priredio Slavko Ježić) Beograd, 1936.
 Georgijević, Krešimir. Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni. Zagreb, 1969.
 Jagić, Vatroslav. Frankopanov "Vrtić". Vienac, III, 20, Zagreb, 1871.
 Ježić, Mislav. Književni rad F. K. Frankopana. Marulić, IV, 3, Zagreb, 1971.
 Ježić, Slavko. Život i rad Frana Krste Frankopana. Zagreb, 1921.
 Kombol, Mihovil. Povijest Hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb, 1961.
 Kravar, Zoran. Funkcija i struktura opisa u hrvatskom baroknom pjesništvu. Zagreb, 1980.
 Kuna, Herta. Štokavsko-kajkavska interferencija u "Pjesmama na narodnu" (Dijačke junačke) Frana Krste Frankopana. Hrvatski dijalektološki zbornik, 6, Zagreb, 1982.
 Novalić, Đuro. Književni krug oko braće Nikole i Petra Zrinskoga, Kolo, 3, Zagreb, 1967.
 Pavičić-Spalatin, Nada. Elementi barokne literature u Frankopanovu "Gartlicu za čas kratiti". Revija, 6, Osijek, 1963.
 Pupačić, Josip. Pristup pjesničkom djelu Franje Krste Frankopana. Dubrovnik, XIV, 1, 1971.
 Rački, Franjo. Izprave o uroti bana P.Zrinskoga i kneza Fr.Frankopana. Zagreb, 1873.
 Strčić, Petar. Vjekoslav Spinčić o zrinsko-frankopanskoj uroti. Historijski zbornik, 25-26, Zagreb, 1972-73.
 Šidak, Jaroslav. Urota zrinsko-frankopanska kao historiografski problem. Radovi, 2, Zagreb, 1972.
 Švelec, Franjo. Hrvatska književnost sedamnaestog stoljeća. U: Povijest hrvatske književnosti, 3, Zagreb, 1978.
 Vince, Zlatko. Putovima hrvatskoga književnog jezika. Zagreb, 1976.
 Vodnik, Branko. Povijest hrvatske književnosti, I, Zagreb, 1913.
 Vončina, Josip. Jezični razvoj ozaljskoga kruga. Filologija, 7, Zagreb, 1973. Vončina, Josip. Jezik u književnim djelima Frana Krste Frankopana. Krčki zbornik, 7, Krk, 1973.
 Vončina, Josip. O jeziku ozaljskog kruga. Kaj, IV, 9, Zagreb, 1971.
 Vončina, Josip. Ozaljski jezično-književni krug. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 10, Zagreb, 1968.
 Zrinski-Frankopan-Vitezović. Izabrana djela. Zagreb, 1976.

Zusammenfassung

Snježana Hozjan
 Dichterische Figur von Fran Krsto Frankopan

In diesem Artikel wird über dichterisches Opus des Barockliteraten Fran Krsto Frankopan gesprochen, über einen umfangreichen Vereinerer zahlreicher entgegengesetzter literarischer Eigenschaften - sächlicher, stilistischer und sprachlicher. Die Verse einer einzelner erhaltener Gedichtensammlung "Gartlic za čas kratiti" zeigen eine zusammengesetzte, nicht immer glückliche Bezeichnung unter mehreren verschiedenen Stilen, unter welchen sind ausgeprägte Elemente der typischen Barockmanirismus und die Manier der mündlichen Volksschöpfung. Dieser einzelne, echte, kroatische Lyriker des 17. Jahrhunderts schrieb sein nicht großes Werk in spezifischer, dreischichtiger Gemeinsprache (alltagskajkavischer, čakavischer und štokavischer Dialekt) des sogenannten Schrift- sprachlichen Kreises von Ozalj. Alles dies macht sein Werk äußerst heterogen, sogar der Disperasion unterwürfig, aber Frankopan gelingt es jedoch mit einfachem und unmittelbarem Ausdruck viele eindrucksvolle Verse hervorzubringen.